



Jana Tkáčiková, Vojtěch Vomáčka,
Dominik Židek a kol.

PŮDA V PRÁVNÍCH VZTAZÍCH – AKTUÁLNÍ OTÁZKY

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

PŮDA V PRÁVNÍCH VZTAZÍCH – AKTUÁLNÍ OTÁZKY

Jana Tkáčiková, Vojtěch Vomáčka,
Dominik Židek a kol.



Masarykova univerzita
Brno 2020

Vzor citace

TKÁČIKOVÁ, Jana ; VOMÁČKA, Vojtěch ; ŽIDEK, Dominik a kol. *Půda v právních vztazích : aktuální otázky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2020, 472 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia, 690. ISBN 978-80-210-9695-0 (brož.), 978-80-210-9696-7 (online).

CIP - Katalogizace v knize

Tkáčiková, Jana

Půda v právních vztazích - aktuální otázky / Jana Tkáčiková, Vojtěch Vomáčka, Dominik Židek a kol. – 1. vydání. - Brno: Masarykova univerzita, 2020. 472 stran. – Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia, sv. č. 690. ISBN 978-80-210-9695-0 (brož.), 978-80-210-9696-7 (online)

349.6* 502.521* 502.171:502.521* (048.8:082)*

- právo životního prostředí

- půda

- ochrana půdy

- kolektivní monografie

349 – Pracovní, sociální, stavební právo. Právo životního prostředí [16]

Tato publikace vznikla na Masarykově univerzitě v rámci projektu „Publikace vědeckých monografií VIII“ č. MUNI/A/1227/2019 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2020.

Recenzenti:

JUDr. Mgr. Jaroslav Knotek, Ph.D.

JUDr. Aleš Mácha, Ph.D.

© 2020 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9695-0

ISBN 978-80-210-9696-7 (online ; pdf)

OBSAH

Seznam zkratk	11
Seznam autorů	17
Úvod	21

I VÝCHODISKA K PRÁVNÍ REGULACI PŮDY JAKO PŘEDMĚTU PRÁVNÍCH VZTAHŮ A JEJÍ OCHRANĚ

I.1 Ústavní zakotvení ochrany půdy jako státního cíle a veřejného zájmu	25
I.1.1 Půda jako součást přírodního bohatství podle čl. 7 Ústavy ČR	25
I.1.2 Uplatnění principu zákazu regrese a vymezení pozitivních závazků státu	29
I.1.3 Hledání rovnováhy mezi ochranou půdy a jinými zájmy	33
I.1.4 Aktivní legitimace k ochraně půdy jako veřejného zájmu	37
I.1.5 Dílčí závěr	42
I.2 Vplyv ústavnej ochrany pôdy na vývoj pozemkového práva	43
I.2.1 Etapy vývoja pozemkového práva	44
I.2.2 Ústavná ochrana pôdy	62
I.2.3 Čiastkový záver	75
I.3 Unijní požadavky na ochranu půdy: Co se stalo s rámcovou směrnicí?	76
I.3.1 Cesta k rámcové směrnici	78
I.3.2 O směrnici, která nebyla	80
I.3.3 Projednávání návrhu směrnice v Evropském parlamentu	81
I.3.4 Projednávání návrhu směrnice Radou	86
I.3.5 Důvody odmítnutí	89
I.3.6 (Ne)porušení zásady subsidiarity	92
I.3.7 Současný stav a predikce dalšího vývoje	97
I.3.8 Dílčí závěr	100
I.4 Katastr nemovitostí jako (ne)dostačující zdroj informací o pozemcích k zajištění péče o pozemky s důrazem na pozemkové úpravy	101
I.4.1 Úvodem obecně ke katastru nemovitostí coby informačnímu zdroji k zajištění ochrany půdy	101
I.4.2 Informace o pozemkových úpravách z pohledu katastru nemovitostí	106
I.4.3 Dílčí závěr	112

I.5	Ochrana půdy a revize katastru nemovitostí.....	113
I.5.1	Revize katastru nemovitostí.....	114
I.5.2	Ochrana zemědělského půdního fondu	116
I.5.3	Způsoby odstranění nesouladu.....	119
I.5.4	Dílčí závěr.....	120
I.6	Průzkum půdy jako základ pro provádění staveb	120
I.6.1	Inženýrskogeologický průzkum.....	122
I.6.2	Geotechnický průzkum	125
I.6.3	Stavební předpisy.....	128
I.6.4	Závaznost technických norem	130
I.6.5	Dílčí závěr.....	134

II PRÁVNÍ NÁSTROJE K REGULACI ZPŮSOBŮ A PODMÍNEK VYUŽÍVÁNÍ PŮDY

II.1	(Ne)dostatečnost plošné ochrany zemědělského půdního fondu.....	137
II.1.1	Členění půdy a stav její výměry	138
II.1.2	Ochrana plošné výměry zemědělské půdy.....	141
II.1.3	Územní plánování a posuzování vlivů koncepcí na životní prostředí.....	146
II.1.4	Dílčí závěr.....	151
II.2	Podmínky vymezování nových zastavitelných ploch	152
II.2.1	Dosavadní vývoj právní úpravy	153
II.2.2	Stávající stav	154
II.2.3	Perspektivy nového návrhu stavebního zákona	155
II.2.4	Dílčí závěr.....	158
II.3	Regulbliny jako prostředek územně plánovací regulace využívání a ochrany území.....	160
II.3.1	Regulbliny v územním plánu	161
II.3.2	Z Pece přes Brno do Hradce.....	163
II.3.3	Dílčí závěr.....	167
II.4	Odnímání půdy z chráněných režimů z důvodu plánované výstavby.....	168
II.4.1	Obecná východiska.....	169
II.4.2	Odnímání pozemků určených k plnění funkcí lesa.....	170
II.4.3	Odnímání pozemků, které jsou součástí zemědělského půdního fondu.....	177
II.4.4	Dílčí závěr.....	181

II.5	Zpátky ke kořenům? Znemožnění výstavby na zemědělské půdě z pohledu ochrany legitimního očekávání vlastníka pozemku	181
II.5.1	Hierarchie nástrojů ochrany ZPF a závaznost požadavků územně plánovací dokumentace.....	184
II.5.2	Možnost změny územního plánu a požadavky na kontinuitu územního plánování.....	189
II.5.3	Ochrana legitimního očekávání vlastníka pozemku	198
II.5.4	Dílčí závěr.....	201
II.6	Půda a těžba.....	202
II.6.1	Vymezení pojmu těžba	202
II.6.2	Nakládání s půdou před těžbou	202
II.6.3	Nakládání s půdou při těžbě.....	205
II.6.4	Nakládání s půdou po těžbě.....	207
II.6.5	Dílčí závěr.....	208

III PRÁVNÍ NÁSTROJE K OCHRANĚ PŮDY PŘED DEGRADACÍ

III.1	Ochrana půdy, změny klimatu a klimatická politika	211
III.1.1	Zpráva IPCC „Změna klimatu a půda“	211
III.1.2	Ochrana půdy podle strategických dokumentů ČR v oblasti klimatu	215
III.1.3	Současný přístup k ochraně půdy v souvislosti s klimatickou změnou na příkladu půdní eroze	224
III.1.4	Dílčí závěr.....	228
III.2	Eroze půdy očima právníka a očima geologa.....	229
III.2.1	Rozdílný pohled právníka a geologa.....	230
III.2.2	Vodní eroze	231
III.2.3	Jiné typy eroze	233
III.2.4	Dílčí závěr.....	234
III.3	Sekvestrace uhlíka v poľnohospodárskych pôdach – súčasný stav a možnosti ďalšieho rozvoja	234
III.3.1	Sekvestrace uhlíka ako nástroj boja proti zmene klímy.....	236
III.3.2	Medzinárodné zmluvy z oblasti boja proti zmene klímy a sekvestrace uhlíka.....	237
III.3.3	Prístup Európskej únie k možnosti sekvestracie	242
III.3.4	Čiastkový záver.....	262
III.4	Ochrana půdy z hlediska obsahu organické hmoty	263
III.4.1	Mezinárodní právní úprava	264
III.4.2	Evropské právo.....	265

III.4.3	Právní úprava v České republice	270
III.4.4	Dílčí závěr	276
III.5	Vplyv environmentálnych zát'azí na degradáciu pôd	278
III.5.1	Právná úprava environmentálnych zát'azí	280
III.5.2	Návrh rámcovej smernice na ochranu pôdy	283
III.5.3	Čiastkový záver	287
III.6	Ochrana pôdy a přestupkové právo	289
III.6.1	Skutkový stav	290
III.6.2	Ke skutkové podstatě přestupku dle ust. § 20a odst. 1 písm. e) ZOZPF	291
III.6.3	K ochraně zemědělského půdního fondu skrze přestupky a opatření k nápravě	292
III.6.4	Dílčí závěr	294

IV PRÁVNÍ NÁSTROJE K OCHRANĚ PŮDY PŘI ZEMĚDĚLSKÉM HOSPODAŘENÍ

IV.1	Ochrana zemědělské krajiny ve vazbě na strukturu zemědělských subjektů	295
IV.1.1	Struktura zemědělských subjektů v České republice	295
IV.1.2	Zemědělská půda vlastní a pronajatá	298
IV.1.3	Příčiny a vývoj – historický exkurz	299
IV.1.4	Farmland Rental Paradox	301
IV.1.5	Příroda v zemědělské krajině	303
IV.1.6	Vybrané formy regulace	305
IV.1.7	Dílčí závěr	317
IV.2	Monokulturní zemědělství z pohledu práva	319
IV.2.1	Obligatorní nástroje přispívající k omezení monokultur	321
IV.2.2	Dobrovolné nástroje státem vytvořené ke zlepšování současného stavu zemědělské krajiny	324
IV.2.3	Dílčí závěr	332
IV.3	Dřeviny na orné půdě: agrolesnictví	333
IV.3.1	Evidence (část) pozemků s dřevinami na orné půdě	334
IV.3.2	Ochrana dřevin na orné půdě	346
IV.3.3	Dílčí závěr	349
IV.4	Regulace používání pesticidů v zemědělství	350
IV.4.1	Mezinárodní význam regulace pesticidů	352
IV.4.2	Otázky evropské regulace pesticidů	356
IV.4.3	Dílčí závěr	359

IV.5 Aplikace přípravků na ochranu rostlin v zemědělství a jejich dopad na včelařství	360
IV.5.1 Přípravky na ochranu rostlin	360
IV.5.2 Chemizace zemědělství a ochrana včel	361
IV.5.3 Dílčí závěr	370
IV.6 Význam a právní souvislosti travních porostů při ochraně půdy	371
IV.6.1 Ochrana půdy a význam travních porostů	371
IV.6.2 Travní porosty ve veřejnoprávních souvislostech	373
IV.6.3 Travní porosty v soukromoprávních souvislostech	376
IV.6.4 Dílčí závěr	378
IV.7 Právna úprava vinohradnictva – nástroj ochrany vinic ako typu pozemkov	379
IV.7.1 Vinice, vinohrady, vinohradnictvo, vinárstvo... a ochrana pôdy	380
IV.7.2 Vinice, vinohrady, a vlastníctvo a veci s ním súvisiace	384
IV.7.3 Z vinohradu bytovka...?	389
IV.7.4 Vinice, vinohrady, ako súčasť života obcí, i predmet sekvestrácie uhlíka	393
IV.7.5 Spoločná poľnohospodárska politika... a vinohradníctvo	396
IV.7.6 Výsadba vinohradu na Slovensku	399
IV.7.7 Čiastkový záver	401
IV.8 Špecifika využítí půdy pro chov hospodářských zvířat v ekologickém zemědělství	401
IV.8.1 Související právní předpisy	402
IV.8.2 Základní východiska kapitoly	403
IV.8.3 Vybrané oblasti	406
IV.8.4 Praktický příklad	414
IV.8.5 Dílčí závěr	415
Závěry	417
Summary	425
Literatura a další použité zdroje	427
Odborná literatura	427
Knihy	427
Články a příspěvky v časopisech a sbornících	432
Elektronické zdroje	438
Judikatura	459
Právní a nelegislativní dokumenty	465
Mezinárodní smlouvy	471

SEZNAM AUTORŮ

Ing. Mgr. Ján BAHÝĽ

(advokát, Brno)

kapitola II.2

Mgr. Lucia ČERNANOVÁ, Ph.D.

(Právnická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava)

kapitola III.5

JUDr. Helena DOLEŽALOVÁ, Ph.D.

(Asociace soukromého zemědělství České republiky, Praha)

kapitola IV.3

Mgr. Lenka GREŠOVÁ

(Právnická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava)

kapitola III.3 (spoluautorka)

Mgr. Jan HAK

(Právnická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc)

kapitola II.1

Mgr. Karel HUNEŠ

(Právnická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc)

kapitola III.6

JUDr. Alena CHALOUPKOVÁ

(Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Praha)

kapitola IV.1

JUDr. RNDr. Jaroslav CHYBA, DrSc.

(Povodí Moravy, s. p.)

kapitola III.2

Mgr. et Mgr. Štěpán JAKL

(Ministerstvo životního prostředí České republiky, Praha)

kapitola III.4

Mgr. Kateřina KOMÁROVÁ

(Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)
kapitoly IV.2

Ing. Mgr. Barbora KRÍŽOVÁ

(Ústav státu a práva Akademie věd České republiky, Praha)
kapitola III.1 (spoluautorka)

Mgr. Ludovít MÁČAJ

(Právnická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava)
kapitola IV.7

JUDr. Matúš MICHALOVIČ, Ph.D.

(Právnická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava)
kapitola III.3 (spoluautor)

Mgr. Nikola MRKÝVKOVÁ

(Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)
kapitola IV.5

JUDr. Hana MÜLLEROVÁ, Ph.D.

(Ústav státu a práva Akademie věd České republiky, Praha)
kapitola III.1 (spoluautorka)

Mgr. Maroš PAVLOVIČ

(Právnická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava)
Kapitola I.2

Mgr. Marek PERINGER

(Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)
kapitola II.3

Mgr. Gabriela PROCHÁZKOVÁ

(Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)
kapitola IV.6

doc. JUDr. Ivana PRŮCHOVÁ, CSc.

(Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

kapitola I.4

Gulnur K. RASHEVA

(Law Faculty of Al-Farabi Kazakh National University, Republic of Kazakhstan)

kapitola IV.4 (spoluautorka)

Mgr. Hana SEDLÁČKOVÁ

(Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

kapitola IV.8

JUDr. Tereza SNOPKOVÁ, Ph.D.

(Ústav státu a práva Akademie věd České republiky, Praha)

kapitola I.5

JUDr. Jana TKÁČIKOVÁ, Ph.D.

(Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

kapitola IV.4 (spoluautorka)

JUDr. Ondřej VÍCHA, Ph.D.

(Právnická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc)

kapitola I.6

JUDr. Vojtěch VOMÁČKA, Ph.D., LL. M.

(Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

kapitoly I.1, I.3, II.5

Mgr. Martina WEISSOVÁ

(Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

kapitola II.6

JUDr. Dominik ŽIDEK, Ph.D.

(Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno)

kapitola II.4

do státního rozpočtu se tudíž není třeba obávat, spíše vlivu na stav půdy, které by mohla vhodná výsadba dřevin prospět.

Pro souběžné pěstování dřevin a zemědělských plodin, nazývané agrolesnictvím, tedy tato změna zákona o dani z nemovitých věcí představuje určité omezení dosavadní podpory, neboť se osvobození podle ustanovení § 4 odst. 1 písm. k) zákona o dani z nemovitých věcí vztahuje pouze na hospodářsky nevyužívané nebo nevyužitelné pozemky.

Snahy o odstranění další překážky pro agrolesnické systémy, kterou je ochrana dřevin rostoucích mimo les, brání využívání vypěstovaného dřeva, však pravděpodobně nemohou být úspěšné jednak bez toho, aby bylo upřesněno dosavadní příliš široké pojetí agrolesnictví, ale zejména bez zohlednění ochrany relevantních hodnot a zájmů. Nelze prosazovat určitou činnost, která by sice mohla zatraktivnit pěstování dřevin na orné půdě v zájmu zlepšení jejího stavu, ale současně by negativně ovlivnila jiné složky životního prostředí. Bez určité kontroly ze strany orgánů veřejné správy nelze o výjimce z ochrany dřevin rostoucích mimo les pro agrolesnické systémy uvažovat.

Změny právní úpravy související s dřevinami na orné půdě jsou však nezbytné nejen v souvislosti s končící současnou podobou Společné zemědělské politiky, ale zejména s ohledem na klimatické změny, které zhoršují stav půdy. Posun v přístupu k vhodnému způsobu pěstování dřevin na orné půdě by mohl přispět k rozčlenění rozlehlých lánů nejvíce ohrožených erozí a degradací půdy, a tím ke zlepšení jejího stavu.

IV.4 Regulace používání pesticidů v zemědělství

Pesticidy (slovo složené z anglického pest – škůdce a latinského caedo – zabít) jsou chemické látky používané k hubení škůdců a plevelů, tlumení chorob rostlin, či k ničení parazitů a přenašečů nebezpečných chorob pro zdraví lidí i zvířat, k ochraně provozoven, domácností. Tato kapitola je zaměřena primárně na pesticidy používané v zemědělství, tzv. přípravky k ochraně rostlin, nelze ale opomenout, že mezi pesticidy v širším pojetí se řadí také biocidy, chemické látky a směsi využívané k ochraně veřejné zdraví v komunální sféře. Cílem této kapitoly je poukázat na nadnárodní charakter problematiky regulace pesticidů nejen z důvodu, že sami škůdci,

kterým jsou určeny, neznají hranice států. A diskutovat některé limity této regulace.

Celosvětová spotřeba pesticidů osciluje v posledních letech kolem hodnoty 2.6 milionu tun za rok, vrcholu (3.8 milionu tun) dosáhla jejich spotřeba v roce 2012⁸⁵¹. Používaná škála pesticidů zahrnuje desetitisíce obchodních položek vyráběných s využitím tisíce různých organických a anorganických chemických látek. Pesticidy se dělí nejčastěji podle cílového škodlivého organismu, příp. mechanismu jejich působení na škodlivé organismy⁸⁵². Lze se setkat s insekticidy, herbicidy, redenticidy, fungicidy, nematocidy, defolianty atd. Z hlediska důsledků jejich použití pro životní prostředí a zdraví je významnější jejich původ. Jednoznačně převažují pesticidy chemické syntetického původu, glyfosáty, karbamáty, organofosfáty, organochlorové deriváty atd. Daleko menší podíl patří biopesticidům přírodního původu⁸⁵³.

Pesticidy mají vliv na všechny části biosféry. Do půdy a vody se dostávají přímou aplikací, případně rozkládajícími se částmi zasažených rostlin či živočichů. V půdě pesticidy migrují, přičemž rychlost a hloubka migrace závisí na dávce účinné látky, její těkavosti a adsorpci, jakož i na vodních poměrech a teplotních podmínkách. Zbytková množství pesticidů mohou být detekována v hloubce 200 cm i více. Zvláštní nebezpečí představující pesticidy patří do skupiny perzistentních organických polutantů (např. triazin, simazin, chlordan), které jsou nacházeny v půdě i více než deset let od poslední aplikace. Pesticidy vstupující do půdy a podzemních vod v nízkých koncentracích mění organoleptické vlastnosti vody. Všechny pesticidy používané v zemědělství jako prostředek k boji proti škůdcům a chorobám rostlin jsou ve větší či menší míře toxické pro živočichy a lidi. Dále je příhodné zmínit, že pouze malá dávka pesticidů zasahuje cílové organismy. Významná část naopak negativně ovlivňuje necílové většinou prospěšné organismy, včetně organismů

⁸⁵¹ Pesticide Indicators. *Fao.org* [online]. Faostat [cit. 30. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/EP/visualize>

⁸⁵² Srov. např. Types of Pesticide Ingridients. *Epa.gov* [online]. EPA US, 2018 [cit. 30. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.epa.gov/ingredients-used-pesticide-products/types-pesticide-ingredients>

⁸⁵³ Ke klasifikaci pesticidů blíže viz KUBIŠOVÁ, Jana. *Charakteristika organo-fosforových látek v rámci všech pesticidů*. Rigorózní práce. Hradec Králové, 2008. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/12151/RPTX_0_0_11160_0_55944_0_53284.pdf?sequence=1&isAllowed=y

žijících v půdách. Pesticidy ovlivňují půdní mikroflóru i mikrofaunu, způsobují znatelné změny v biochemických a mikrobiologických procesech, doprovázené zvýšenou tvorbou a uvolňováním oxidu uhličitého, amoniaku, aminokyselin a dalších metabolických produktů. Současně se mění průběh a intenzita rozkladu organických látek v půdě. Nebezpečí kontaminace biosféry obecně a zejména půd je zesíleno skutečností, že pesticidy jsou detekovány pouze náročnými a specifickými analytickými metodami, a ve svém důsledku se projevuje až chorobami a smrtí organismů, včetně lidí.⁸⁵⁴

Intenzivní používání pesticidů v zemědělství logicky dokončilo chemicko-technologickou revoluci a upozadilo přírodní zákonitosti této lidské činnosti. Chemická ochrana rostlin hraje roli při udržování produktivity zemědělství.⁸⁵⁵ Systematické používání pesticidů v zemědělství vede k tomu, že se stávají environmentálním faktorem, který mění a spoluutváří makro a mikro biocenózu. Dochází k jejich hromadění se v půdě, v rostlinách. Vyvstává tak otázka dodržování nezbytných podmínek pro zajištění jejich bezpečného používání z důvodu nepříznivých kumulativních účinků pro zdraví zvířat i lidí.⁸⁵⁶

Pesticidy tedy představují jeden z hlavních záměrných antropogenních zdrojů znečištění půdy bodového i difuzního charakteru, který ovlivňuje skrze potravinový řetězec v konečném důsledku zdraví lidí.

IV.4.1 Mezinárodní význam regulace pesticidů

Prudký nárůst chemické výroby a obchodu po druhé světové válce vzbudil na mezinárodní úrovni obavy z možných rizik, které představují nebezpečné chemické látky a pesticidy, zejména pak pro země s chybějící infrastrukturou nezbytnou pro sledování jejich dovozu a používání⁸⁵⁷. Proto byl v roce 1985

⁸⁵⁴ Zpracováno na základě SEREDINA, Valentina. *Soil pollution: a training manual*. Tomsk: Publishing House of Tomsk State University, 2015, 346 s.

⁸⁵⁵ NURZHANOVA, Asil. Pesticides – anthropogenic pollutants of the environment. In: *Social-ecological problems of eurasia*. Almaty: Round Table – Almaty, 2012, 160 s.

⁸⁵⁶ NURZHANOV, U. a Gulmira ISENOVA. Pesticides and the environment. *Environmental Courier INT. KazNU bulletin*, 2016, roč. 20, č. 10.

⁸⁵⁷ History of the negotiations of the Rotterdam Convention. *Pic.int.* [online]. Rotterdam Convention, 2010 [cit. 30. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.pic.int/TheConvention/Overview/History/Overview/tabid/1360/language/en-US/Default.aspx>; K tomu blíže také SAIRAMBAYEVA Zhuldyz Talgatovna a Yeldar Serikhanovich AYANBAYEV. The role of international conventions in the field of chemicals (pesticides) for the republic of Kazakhstan. *KazNU bulletin. International relations and international law series*, 2015, č. 3 (71).

přijat na úrovni FAO Mezinárodní kodex pravidel v oblasti distribuce a používání pesticidů, který byl v roce 1989 doplněn o postup předchozího informovaného souhlasu, avšak na dobrovolné bázi.

Další posun znamenala Rotterdamská úmluva o postupu předchozího informovaného souhlasu pro určité nebezpečné chemické látky a pesticidy v mezinárodním obchodu, která byla podepsána 10. 9. 1998 a vstoupila v platnost v roce 2004. Stanovila povinnost smluvním stranám postupovat v souladu s předchozím rozhodnutím smluvní strany o dovozu vybrané chemické látky a usnadnila vzájemnou výměnu informací o nebezpečných chemických látkách⁸⁵⁸.

Ve stejný rok (2004) vstoupila v platnost také Stockholmská úmluva o perzistentních organických polutantech sjednaná v roce 2001. Jejím cílem je regulovat výrobu a používání vybraných chemických látek, které jsou schopny dlouhodobě přetrvávat v životním prostředí a hromadit se v živých organismech⁸⁵⁹. Tyto látky je na základě zařazení do seznamu zakázáno a omezeno vyrábět a používat, dovážet a vyvážet. Jak uvádí ..., mezi tučet nejspínavějších byly zařazeny převážně pesticidy (DDT, aldrin, heptachlor, atd.), řada dalších však chybí i přes intenzivní jednání s neochotnými vládami⁸⁶⁰.

Na uvedený vývoj reagovalo FAO revizí (2002) a následnou aktualizací Mezinárodního kodexu pravidel v oblasti nakládání pesticidy (viz výše, dále také „Kodex“), která proběhla v roce 2013 již ve spolupráci FAO a WHO. Kodex doplňuje závazné požadavky úmluv o doporučující standardy, které usnadňují veřejnému i soukromému sektoru řízení životního cyklu pesticidů používaných nejen v oblasti zemědělství, ale i veřejného zdraví⁸⁶¹. Je důležitým

⁸⁵⁸ Rotterdam Convention. Overview. *Pic.int* [online]. Rotterdam Convention, 2010 [cit. 30. 5. 2020]. Dostupné z: <http://www.pic.int/TheConvention/Overview/tabid/1044/language/en-US/Default.aspx>

⁸⁵⁹ What's are POPs? Stockholm Convention. *Chm.pops.int* [online]. Stockholm Convention, 2019 [cit. 30. 3. 2020]. Dostupné z: <http://chm.pops.int/TheConvention/ThePOPs/tabid/673/Default.aspx>

⁸⁶⁰ BERTOMEU-SANCHÉZ, Ramon Jose. Introduction. Pesticides: Past and Present. *HoST – Journal of History of Science and Technology* [online]. 2019, roč. 13, č. 1, s. 1–27 [cit. 30. 3. 2020]. Dostupné z: <https://content.sciendo.com/downloadpdf/journals/host/13/1/article-p1.xml>

⁸⁶¹ Poslední aktualizace byla zveřejněna v roce 2017. Viz International Code of Conduct on Pesticide Management. *Fao.org* [online]. FAO and WHO, 2014 [cit. 30. 3. 2020]. Dostupné z: http://www.fao.org/fileadmin/templates/agphome/documents/Pests_Pesticides/Code/Code_ENG_2017updated.pdf

vodítkem při řízení pesticidů a přijímání nového právního rámce zejména v rozvojových státech a inspirujícím doplňkem ke zdokonalení existujícího právního rámce rozvinutých zemí. FAO a WHO mj. doporučují vládám, aby integrovaly kontrolu a odpovědnost při regulaci pesticidů, nejlépe prostřednictvím jediného zákona o pesticidech, který se použije na všechny druhy pesticidů.⁸⁶²

Do Kodexu byly doplněny také požadavky na vysoce nebezpečné pesticidy, které podle mezinárodně uznávaných klasifikačních systémů chemických látek⁸⁶³ dosahují zvláště vysoké úrovně akutního nebo chronického ohrožení zdraví nebo životního prostředí nebo jsou vyjmenovány a regulovány mezinárodními úmluvami. Kritéria a definice pro jejich stanovení přesahuje spektrum pesticidů regulovaných mezinárodními úmluvami. Cílem v této oblasti se stalo minimalizovat, respektive dosáhnout zákazu používání těchto pesticidů při současném podpoře nalézání alternativních agroekologických řešení⁸⁶⁴.

Samotným problémem, kterému je na mezinárodní úrovni věnována pozornost, jsou tzv. obsoletní pesticidy. Jedná se o pesticidy, které již nelze použít z důvodu regulace jejich používání nebo doby expirace či jiných důvodů, ale které však zůstávají součástí skladových zásob, o jejichž osud (bezpečnou likvidací) se velmi často nikdo nestará. Obsoletní pesticidy spadají do právního rámce Basilejské úmluvy o kontrole přeshraničního pohybu nebezpečných odpadů a jejich odstraňování⁸⁶⁵. Ta mimo jiné reguluje dovoz a vývoz pesticidů jako nebezpečných odpadů a zejména jejich vývoz za účelem opětovného využití v zemi dovozu či podporuje mezinárodní spolupráci v oblasti nakládání s odpady. Na úrovni FAO je cílem podpora rozvojových

⁸⁶² International Code of Conduct on Pesticide Management. Guidelines on Pesticide Legislation. *Fao.org* [online]. FAO and WHO, 2015 [cit. 30. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.fao.org/3/a-i5008e.pdf>

⁸⁶³ Např. systém klasifikace pesticidů dle rizik vytvořený a aktualizovaný Světovou zdravotnickou organizací. Viz The WHO Recommended Classification of Pesticides by Hazard. *WHO.int* [online]. WHO, 2019 [cit. 13. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.who.int/ipcs/publications/pesticides_hazard/en/

⁸⁶⁴ International Code of Conduct on Pesticide Management. Guidelines on Highly Hazardous Pesticides. *Who.int* [online]. FAO and WHO, 2016 [cit. 11. 3. 2020]. Dostupné z: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/205561/9789241510417_eng.pdf;jsessionid=04C4E03E87B8B2A80420C9187B90C830?sequence=1

⁸⁶⁵ Basel Convention. *Basel.int* [online]. Basel Convention, 2011 [cit. 11. 3. 2020]. Dostupné z <http://www.basel.int/TheConvention/Overview/tabid/1271/Default.aspx>

zemí při řešení předcházení a odstraňování obsoletních pesticidů v podobě hledání mezinárodní finančních pomoci, zpracování návodů a poskytování technické a právní pomoci⁸⁶⁶.

Poslední desetiletí jsou Rotterdamská, Stockholmská a Basilejská úmluva předmětem posilování vzájemné spolupráce smluvních stran a koordinace činností, neboť všechny směřují k efektivnějšímu systému řízení nakládání s chemickými látkami s ohledem na ochranu životního prostředí a zdraví, pouze v různých stadiích jejich životního cyklu.⁸⁶⁷

Vedle toho je snaha ze strany mezinárodního společenství nabídnout zejména rozvojových zemím aktivní alternativu, proto se FAO více zaměřuje na zavádění integrované ochrany rostlin (*Integrated Pest Management*), která představuje ekosystémový přístup, jehož cílem je udržitelně pěstovat a chránit plodiny za pomoci kombinace vhodných postupů hospodaření a snižovat tak používání pesticidů⁸⁶⁸. Koncept integrované ochrany rostlin není žádnou novinkou, byl vymezen již v šedesátých letech minulého století jako reakce na první katastrofické scénáře související s prozřením kolem skutečných účinků a rizik pesticidu DDT⁸⁶⁹. K jeho znovuoživení a docenění však dochází až v posledních dvou dekadách⁸⁷⁰. Mezinárodní podpora jeho zavádění by proto měla být na místě a nejen výzvou, ale i v zájmu více než 180 smluvních stran Mezinárodní úmluvy o ochraně rostlin. Ta představuje další z pilířů právní regulace pesticidů, protože jejím cílem je kromě prevence šíření a introdukce škodlivých organismů rostlin a rostlinných produktů

⁸⁶⁶ Blíže viz Prevention and Disposal of Obsolete Pesticide. *Fao.org* [online]. FAO, 2020 [cit. 11. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.fao.org/agriculture/crops/obsolete-pesticides/prevention-and-disposal-of-obsolete-pesticides/en/>

⁸⁶⁷ Synergie. Tři úmluvy – jeden cíl. *Mzp.cz* [online]. Ministerstvo životního prostředí, 2011 [cit. 11. 3. 2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/informacni_brozury_chemicke_latky/\\$FILE/OZV-synergie-20120327.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/informacni_brozury_chemicke_latky/$FILE/OZV-synergie-20120327.pdf)

⁸⁶⁸ NSP – Integrated Pest Management. *Fao.org* [online]. FAO, 2020 [cit. 11. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.fao.org/agriculture/crops/thematic-sitemap/theme/pests/ipm/en/>

⁸⁶⁹ Blíže např. Story of Silent Spring. *Nrdc.org* [online]. National Resources Defense Council, 2015 [cit. 30. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.nrdc.org/stories/story-silent-spring>

⁸⁷⁰ Reducing and Eliminating the Use of Persistent Organic Pesticides – Guidance on Alternative Strategies for Sustainable Pest and Vector Management. *Who.int* [online]. UNEP, FAO, WHO, 2002 [cit. 18. 3. 2020]. https://www.who.int/docstore/water_sanitation_health/pesticides/ch5.htm

především z důvodu hladšího mezinárodního obchodu také zajistit potravinovou bezpečnost, přispět k ochraně biodiverzity⁸⁷¹.

IV.4.2 Otázky evropské regulace pesticidů

Na evropské úrovni byla v roce 2009 přijata směrnice o pesticidech, která stanoví řadu opatření za účelem snížení rizik a omezením vlivu používání pesticidů na lidské zdraví a životní prostředí a která podněcuje zavedení integrované ochrany rostlin a alternativních přístupů. Nereflektuje mezinárodně doporučovaný přístup k jednotné regulaci pesticidů a zaměřuje se na přípravky na ochranu rostlin, přestože v bodě 2 odůvodnění směrnice bylo konstatováno, že se v budoucnosti předpokládá rozšíření oblasti její působnosti na biocidní přípravky⁸⁷². Uplatňování směrnice je postaveno na národních akčních plánech jednotlivých členských států, které v nich stanovují v souladu s principem subsidiarity kvantitativní úkoly, cíle, opatření, harmonogramy a ukazatele pro snížení rizik a omezení vlivu používání pesticidů na lidské zdraví a životní prostředí. Dalším nástrojem k regulaci a řádnému používání pesticidů je zvýšení odbornosti profesionálních uživatelů a obecného povědomí o rizicích pesticidů a jejich aplikace u nekomerčních uživatelů.

Za zásadní nástroj z pohledu ochrany půdy a udržitelnosti zemědělství však považujeme uplatňování zásad integrované ochrany rostlin (již výše zmínováno), které spočívá v pečlivém zvažování veškerých dostupných metod ochrany rostlin a následné integraci vhodných opatření, která potlačují rozvoj populací škodlivých organismů a udržují používání přípravků na ochranu rostlin a jiných forem zásahu na úrovních, které lze z hospodářského a ekologického hlediska odůvodnit a které snižují či minimalizují rizika pro lidské zdraví nebo životní prostředí⁸⁷³. Povinnost uplatňovat zásady integrované

⁸⁷¹ IPPC: 60 Years Protecting Plant Resources from the Increasing Threat Posed by the Changing Global Framework. *Ippc.int* [online]. IPPC, 2013 [cit. 18. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.ippc.int/en/news/ippc-60-years-protecting-plant-resources-from-the-increasing-threat-posed-by-the-changing-global-framework/>

⁸⁷² Biocidní přípravky jsou regulovány samostatným nařízením (EU) č. 528/2012 o dodávání biocidních přípravků na trh a jejich používání. Dále je proto věnována pozornost pesticidům jako přípravkům na ochranu rostlin.

⁸⁷³ Článek 3 odst. 6 směrnice o pesticidech.

MUNI
PRESS

MUNI
LAW



ISBN 978-80-210-9696-7



9 788021 096967